

Kronik

Ikke én, men mange globaliseringer

Bent Gravesen

Der findes ikke én globalisering, men mange. Internationaliseringen skaber en ny indre modsætning i kapitalismen mellem på den ene side kapitalens øgede frigørelse fra det lokale og på den anden side kapitalens tiltagende binding til lokalt forankrede kompetencer hos bl.a. medarbejderne. Globaliseringens nye vilkår har på én gang nødvendiggjort og muliggjort en ny mere konkret og reflekteret solidaritet. Der er tale om et konkret lokalt, nationalt og klassemæssigt funderet forsvar mod kapitalens flugt fra det lokale, som for at lykkes kræver international solidaritet og fælles kamp.

Der er intet så praktisk som god teori. Men heller intet så ubrugeligt som dårlig teori. Det gælder også spørgsmålet om, hvad fagbevægelsen skal stille op med den såkaldte globalisering. Men hvad gør tillidsrepræsentanten og fagforeningsformanden så, når forskerverdenen har kastet sig ud i en sand konkurrence mellem forskellige teorier om globaliseringen? De handler uden at tænke på teorier, vil mange sikkert svare. Faglige tillidsfolk er praktiskere og ikke teoretikere. De lader forskerne skændes om gode og dårlige teorier, mens de selv reagerer på konkrete udfordringer og handler ud fra bestemte værdier og visioner om arbejdsliv og samfund.

Men sådan er det ikke, vil jeg hævde. Nærmest tværtimod. Masser af faglige tillidsfolk vælger teori – og handler derefter. Med alt hvad det indebærer af risiko for at lade sig vejlede af dårlig teori. Tvivler du, så prøv at læse de mange artikler i fagbladene om globalisering. Overvær tillidsrepræsentanternes kurser og konferencer, eller hør, når tillidsrepræsentanten i et transnationalt selskab argumenterer over for sine kolleger om lønkrav, uddannelse, fyringer, osv.

Så skal der ikke megen ideologikritik eller diskursanalyse til, før der viser sig en række klare teoretiske tankefigurer i argumenter og tilgange, som direkte eller indirekte har rødder tilbage til den ene eller den anden teori om globaliseringens betydning for arbejdslivet.

Derfor kan der være god grund til at diskutere, hvilken betydning globaliseringens nye vilkår har haft og kan få for fremtidens faglige solidaritet.

GLOBALISERING SOM ET VILKÅR

Mange teorier beskriver globaliseringen som et nyt entydigt og uundgåeligt vilkår for fremtidens arbejdsliv. Disse teorier reducerer økonomiens stigende internationalisering til én bestemt nærmest uomgængelig udvikling. En dynamik, som man ikke kan ændre eller standse, men kun tilpasse sig. Men en sådan beskrivelse af økonomiens internationalisering er hverken holdbar eller meningsfuld.

Hvor massiv og gennemgribende kapitalens jagt på optimale valoriseringsvilkår end er, så er der langt fra kun tale om én lo-

gik, der kun fører ét sted hen. Kapitalen er grundlæggende pragmatisk og søger profitmaksimering der, hvor der er de største og bedste muligheder. Det gælder også kapitalen under globaliseringens vilkår.

Virkelighedens kapital har dog aldrig i historien frit kunnet vælge og vrage, hvordan den ville skabe profit. Kapitalen har altid været og er fortsat henvist til de særlige, historisk specifikke vilkår, der tegner sig ud fra verdensøkonomien i forskellige regioner, brancher mv. Uanset hvor mobil specielt finanskapitalen er blevet, er kapitalen fortsat henvist til at placere sin produktion et eller flere steder på kloden med specifikke vilkår for lønninger, uddannelse, beskatning, netværk, infrastruktur osv.

Men det betyder ikke, at alt er som før. Vor epokes globale økonomi er ikke den samme som f.eks. internationaliseringen i perioden før 1. verdenskrig. Det nye er bl.a., at kapitalen har fået nye muligheder for profitoptimering, og at nye parametre for profitoptimering er blevet sat i centrum i forskellige dele af verdensøkonomien.

IKKE ÉN GLOBALISERING, MEN MANGE

Der er imidlertid ikke tale om én globalisering, men om mange forskellige udviklingstendenser med en række indbyggede modsætninger, som kommer forskelligt til udtryk i forskellige økonomiske, politiske og institutionelle miljøer. Den analytiske opgave er netop at indfange disse specifikke globaliseringstræk i deres særlige sociale, økonomiske, politiske og geografiske kontekst.

Et af flere væsenstræk i den aktuelle internationalisering af verdensøkonomien er, at kapitalen har fået flere muligheder i sin jagt på de bedste profitmuligheder. Først og fremmest er der skabt nye muligheder for finanskapitalens globale bevægelighed. Men også i selve produktionen sker der en

øget global opsplitning af værdikæden gennem intern opdeling i transnationale virksomheder, outsourcing, underleverandører og handel mellem forskellige profitcentre. Internationaliseringen breder sig fra cirkulationssfæren til produktionssfæren, så selve produktionsprocessen internationaliseres (Ougaard 1998).

Det indebærer, at kapitalen i stigende grad tænker globalt, selv når den handler lokalt (Jessop 1989). Der udvikles en global elite, der »betragter sig selv som verdensborger, der tilfældigvis er udstyret med et amerikansk pas«, som en leder fra den transnationale virksomhed AT&T har udtrykt det.

En sådan transnational kapital får potentielt en ændret relation til både sine lønarbejdere og det omgivende samfund. Zygmunt Bauman (Bauman 1999) har sammenlignet disse nye sociale relationer, som skabes af globaliseringen, med det forhold, som fortidens godsejere havde til bønderne, nemlig ligegyldighed. Godsejernes eneste interesse var, hvor meget bøndernes lokale produktion kunne kaste af sig i feudal udbytning.

Både Zygmunt Bauman, Ulrich Beck (Beck 1997) og Manuel Castells (Castells 1996-98) har peget på, at modsætningen mellem på den ene side kapitalens stigende globale mobilitet og på den anden side lønarbejdernes fortsatte lokale stedbundethed udgør en ny afgørende faktor i verdensøkonomien. Kapitalen frigøres fra det stedbundne. Den får 'friere valg' af produktionssteder og lønarbejdere. Tilsvarende øges lønarbejdernes indbyrdes konkurrence i global målestok. Det samme gør nationalstaternes indbyrdes konkurrence på selskabsskatter, miljøregler mv.

FORRYKNING AF MAGTFORHOLD I ARBEJDSLIVET

Således er der grundlæggende tale om en

ændring og forrykning af klasse-magtforholdene til gunst for kapitalen og til ugunst for lønarbejderne samt de lokale og nationale omgivelser for kapitalen.

Denne tendens er dog endnu slået hurtigt og massivt igennem. Det har flere årsager. Selve den økonomiske internationalisering er langtfra altomfattende. Lønarbejdere, lokalsamfund og nationalstater har gjort modstand.

Selv om der således kan konstateres en tendens til forrykning af magtforholdene til ugunst for lønarbejderne, betyder det imidlertid ikke, at udviklingen kun går i én retning. Kapitalens frigørelse fra de lokale sociale, politiske og institutionelle bindinger er ikke nogen entydig udviklingstendens. Tværtimod præges udviklingen af, at globaliseringen har skabt en række nye indre modsætninger i økonomien og dens sociale klasserelationer.

Kapitalen får ganske vist nye muligheder for at flygte fra lokale ikke-økonomiske bindinger. Men samtidig skaber udviklingen en modsatrettet tendens, nemlig en voksende langsigtet afhængighed af at kunne konkurrere på særlige lokaliserede kompetencer og ressourcer.

STIGENDE USIKKERHED OG LÆRING

Denne udviklingstendens hænger sammen med den stigende usikkerhed og foranderlighed i den globale økonomi. Den øgede usikkerhed på verdensmarkedet skyldes bl.a., at der konkurreres mere på tværs af nationale grænser om nye produkter, nye markeder osv. Den afsætning, man var sikker på i går, er måske væk i næste måned. Usikkerheden betyder større, flere og hurtigere ændringer i virksomhederne.

Samtidig konkurreres der mere intenst på hurtige forretningsbeslutninger og nye produkter. Der konkurreres hårdere på at tilpasse produkter og ydelser til særlige kun-

degrupper. Det betyder, at innovation og omstilling til nye produkter, markeder og kundekrav bliver en stadig vigtigere konkurrenceparameter i virksomhederne.

Med en tilgang hentet fra den moderne, ressourcebaserede erhvervsøkonomiske teori indebærer globaliseringen, at alle virksomheder mere og mere får den samme adgang til de samme råvarer, de samme maskiner og den samme billige arbejdskraft. Dermed får virksomhederne stadigt sværere ved at skabe sig en særlig konkurrencefordel ved at købe billige råvarer, lavtlønnet arbejdskraft og bestemte maskiner.

I stedet bliver det stadig vigtigere for virksomhederne at kunne udvikle nye produkter, finde nye kunder og omstille sig til nye markedsvilkår. Dermed bliver det stadig vigtigere for virksomhederne at finde medarbejdere, der er gode til at lære nyt og tackle nye udfordringer, og det bliver afgørende for virksomheder at være lokaliseret i den egn, det land og/eller den region, hvor der eksisterer den ønskede arbejdskraft, de nødvendige lokale institutioner, netværk, rutiner, kulturer mv. Alt dette bliver mere og mere nødvendigt, hvis virksomhederne skal sikre sig særlige konkurrencemæssige fordele.

Økonomer (bl.a. Lundvall 1996) har brugt begrebet lærende økonomi om en sådan økonomi, hvor evnen og viljen til at lære nyt bliver stadig mere central. I den lærende økonomi bliver eksisterende kompetencer hurtigt forældede, hvis ikke de udvikles og fornyes, og dermed bliver evnen til at lære nyt en stadig mere afgørende strategisk konkurrenceparameter for virksomhederne.

NYE MODSÆTNINGER SKABER STRATEGISKE VALGMULIGHEDER

Internationaliseringen er bl.a. ikke nogen entydig udviklingsdynamik, fordi den samtidig skaber en række nye indre modsæt-

ning i kapitalismen. En af disse modsætninger er modsætningen mellem på den ene side kapitalens øgede mobilitet og frigørelse fra det lokale og på den anden side kapitalens tiltagende binding til lokalt forankrede kompetencer hos bl.a. medarbejderne.

Modsatningen er en socialt båret, klassebundet modsætning mellem den abstrakte pengekapitals tiltagende globale mobilitet og lønarbejdernes fortsatte lokale stedbundethed. Men det er samtidig en indre modsætning hos kapitalen, nemlig mellem den supermobile pengekapital og den mere stedbundne produktionskapital.

Kapitalens voksende frigørelse her og nu fra ekstraøkonomiske, politiske og sociale bindinger til en bestemt geografisk lokalisering står potentielt i modsætning til den kapitalistiske produktions fortsatte afhængighed af at kunne udnytte lokalt funderede ressourcer (arbejdskraft, infrastruktur, kompetencer, forskning, markedskendskab etc.) til at konkurrere globalt på evnen til at lære.

Disse modsætninger skaber en broget og langtfra entydig udvikling. Ikke én, men mange globaliseringer. Hertil bidrager yderligere, at der indgår forskellige tidsdimensioner i kapitalens mobilitet. Ledelsernes evne til hurtige beslutninger og handlinger er blevet en skærpet konkurrencefaktor i en foranderlig verden. De hurtigste beslutninger, den korteste vej til ændringer af produktionen og den hurtigste markedsføring på nye markeder giver den laveste omsætningsstad for kapitalen og dermed den højeste profit. Men selve det at udvikle den fleksible og lærende organisation, der kan beslutte og handle hurtigt, tager lang tid.

Disse modsætninger er formodentlig en del af forklaringen på, hvorfor kapitalens mobilitet langtfra har været så entydig, hurtig og uindskrænket.

Modsatningerne er nærværende i dagligdagen. De stiller virksomhederne over for

en række strategiske valgmuligheder. Det er blevet en bestandig ledelsesmæssig opgave at mikse de kortsigtede ønsker om økonomisk gevinst på f.eks. billig arbejdskraft med de mere langsigtede ønsker om udvikling af fleksibilitet og produktiv kompetence. I dag kan det mere og mere gøre en verden til forskel, om ledelsen vælger at satse på de laveste lønninger eller de bedste kompetencer.

Dermed gælder de strategiske valg ikke blot ledelsen. Også medarbejdere og faglige tillidsfolk har muligheden for at gå ind i disse valg og gøre det ud fra medarbejdernes interesser og ønsker.

ARBEJDSLIVETS MULIGHEDER OG TRUSLER

De modsætninger og strategiske valgmuligheder, som globaliseringen byder virksomhederne, danner ramme for en række ændringer i arbejdslivets og lønarbejdernes udfordringer og muligheder. Igen er der ikke tale om én entydig dynamik. For nogle lønarbejdere åbner der sig nye muligheder, fordi virksomhederne satser på at skabe profit på kompetente medarbejdere og en arbejdsorganisering, der fremmer læring og udvikling. I den lærende økonomi kan nogle medarbejdere udnytte det skærpede pres for at konkurrere på arbejdsmotivation, den bedste arbejdsetik, de færreste strejker, de bedste vidensnetværk, brancheviden og -erfaring, den største evne til fleksibel omstilling osv. For andre kan det betyde en fyreseddel, når virksomheden flytter produktion til billigere egne på kloden.

En given virksomhed har typisk en række forskellige muligheder for at vælge, hvilke parametre den specielt ønsker at konkurrere på. Men mulighederne er ikke vilkårlige. Verdensmarkedet og kravene til kapitalakkumulation sætter bestemte grænser. Hertil kommer, at den enkelte virksomheds historie og lokalisering typisk sætter en række

yderligere snævre grænser for, hvad der kan tænkes og realistisk gøres til brugbare konkurrencestrategier. Her spiller de allerede historisk udviklede lokaliserede kompetencer en afgørende rolle.

Men det er vigtigt at betone, at der ikke nødvendigvis er tale om et 'race to the bottom' (laveste lønninger, maksimal udbytning, laveste skatter, svageste miljøkrav etc.) for alle. Globaliseringen giver samtidig medarbejdere, tillidsrepræsentanter og fagbevægelse en række muligheder for at satse på 'race to the top', hvad angår kompetenceudvikling mv.

Globaliseringen har dermed ikke fjernet grundlaget for faglige og politiske kompromiser mellem arbejde og kapital. Men den har ændret vilkårene. Globaliseringen undergraver en del af det materielle grundlag for det historiske kompromis mellem arbejde og kapital, men skaber samtidig muligheder for en *ny* type tilkæmpet klassekompromis. Det gælder både internt i virksomhederne, i de enkelte brancher, inden for en nationalstatslig ramme og på internationalt niveau.

REGIMEKONKURRENCE

Dette gælder således også den del af fagbevægelsens og arbejderbevægelsens kampfelt, der udgøres af de nationalstatslige demokratier. Også her ændrer vilkårene og mulighederne sig. Internationaliseringen mindsker råderummet for de atlantiske velfærdsregimer på en række områder og for en række politiske reguleringsformer. Men samtidig får nye områder og reguleringsformer øget betydning. I den forstand er det misvisende at tale om nationalstaternes svækkelse. Bestemte statstyper og regimeformer er svækket og måske i krise, og konkurrencen mellem forskellige nationalstatslige politiske regimeformer er blevet et forstærket grundvilkår i den moderne verdensøkonomi.

Der er skabt et mindsket råderum for en række af de politiske værktøjer, som i efterkrigsepoken var arbejderbevægelsens foretrukne, først og fremmest socialiseringen af efterspørgslen i form af keynesiansk beskæftigelsespolitik og udbygningen af velfærdsstaten. Til gengæld øger globaliseringen behovet for det, man modsvarende kan kalde socialisering af udbuddet, nemlig skabelse af forskellige typer af profitable vilkår for kapitalen inden for den givne nationalstats geografiske rammer. Her er mulighederne for variation store, og de kan have meget forskellig effekt for de sociale klasser. I den ene ende af spektret øges betydningen af udbyggede forskningsnetværk, infrastruktur, social ro og veluddannet arbejdskraft. I den anden ende øges konkurrencen på udbud af billig arbejdskraft, lave selskabsskatter og svage miljøkrav.

Et af de nye træk er, at på trods af en skærpet konkurrence mellem nationalstatslige regimer indtager denne konkurrence ikke nogen altdominerende førsteplads. Ved siden af og sammen med den nationalstatslige regimekonkurrence fungerer der som vist ovenfor en skærpet konkurrence mellem forskellige ledelsesstrategier, forskellige virksomhedsregimer kunne man sige. Hertil kommer lokale regioners konkurrence (egns- og bykonkurrence, konkurrence a la Silicon Valley, Ørestad, mv.) og supernationale regioners/regimers konkurrence (f.eks. EU, NAFTA).

Fremtidens arbejdsliv formes ikke af én af disse faktorer, men af dem alle på én gang. Der foregår et samspil mellem forskellige typer regimekonkurrence. Der er tale om et bredt klaviatur – af både sorte og hvide tangenter – som både den transnationale kapital og de mere stedbundne lønarbejdere spiller på.

Fagbevægelsens varetagelse af medlemmernes interesser må derfor tilsvarende foregå på alle disse niveauer på én gang. Her kan fagbevægelsen fremme medlem-

mernes interesser ved at satse på nogle typer regimekonkurrence frem for andre. F.eks. hellere konkurrence på kompetenceudvikling end på lave lønninger. Sådan har fagbevægelsen altid gjort på virksomheds- og brancheniveau samt inden for den enkelte nationalstat. Det er f.eks. det, der ligger i overenskomsternes begrænsning af kapitalens muligheder for at konkurrere på lønarbejdernes indbyrdes konkurrence og de deraf følgende lave lønninger. Det er også det, der ligger i f.eks. arbejdsmiljølove og lignende.

Nogle af disse værktøjer svækkes af internationaliseringen. Skruebrækkeren er billedligt talt ikke længere en arbejder, der løber spidsrod mod den lokale faglige blokade, men en arbejder i det transnationale firmas afdelinger i et andet land. Skal fagbevægelsen matche disse ændringer, må den sætte ind der, hvor kapitalens konkurrence i dag finder sted, nemlig på en række forskellige niveauer fra lokal kamp om arbejdskraften til konkurrencen på de globale markeder.

FAGBEVÆGELSEN MÅ HANDLE INTERNATIONALT

Fagbevægelsen må ikke mindst handle mere internationalt. Den må finde veje til at poole sin faglige og politiske beslutningskraft og magt på tværs af landegrænser. Det sker da også allerede. F.eks. har den europæiske fagbevægelse rejst krav om minimumssatser og -regler for selskabsbeskatning i EU og mindsteregler for arbejdsmiljø i EU. Der er indgået de første europæiske aftaler mellem lønarbejdere og arbejdsgivere om bl.a. deltidsarbejde. Vi har set koordinerede minimumsrammer for Det Europæiske Metalarbejder Forbunds overenskomstkrav osv.

Men dette bliver sjældent godt nok, fordi det er svært og nyt. De nationale, lokale og branchemæssige forskelle er meget store og

dybt institutionaliserede i de enkelte nationalstater. Samtidig er der mange barrierer for at udvikle den internationale regulering.

Alene det at nå til international enighed om fælles krav kan være svært. Ofte ser flere af de nationalstatslige fagforbund, en strategisk interesse i ikke at stille alt for høje fælles krav, fordi de satser på at skabe/bevare beskæftigelse ved at tilbyde kapitalen relativt billig arbejdskraft. I de tilfælde, hvor der kan skabes enighed om en høj social sokkel, som det undertiden har været tilfældet for fagbevægelsen i EU-landene, støder den internationale fagbevægelse typisk på det problem, at de internationale arbejdsgiverorganisationer ikke har noget mandat fra egne rækker til at indgå vidtrækkende bindende aftaler på internationalt niveau.

Endelig er der store problemer med at kontrollere, at internationale aftaler overholdes. Der findes ingen international Arbejdsret, der hurtigt og effektivt kan banke aftalebrydere på plads. Og under alle omstændigheder kan kontrollen i sidste instans kun udføres effektivt der, hvor kapitalen reelt agerer. De internationale aftaler er – ligesom enhver national overenskomst – aldrig stærkere end de svageste lokale led. Og det er skidt, når de svageste led er meget svage.

FORSKELLIGE UDFORDRINGER OG KRAV

Men kan det så lykkes med mere internationalt knofedt? Kan fagbevægelsen matche den internationaliserede kapital? Nej. Ikke *alene* ved at erstatte lokale og nationale aftaler og regler med nye internationale aftaler og politiske reguleringer. Globaliseringen rummer nogle kvalitativt nye udfordringer, som nødvendigvis må mødes med udvikling af en ny type international solidaritet.

Det skyldes det allerede nævnte forhold, at globaliseringen udfordrer forskellige grupper af lønarbejdere, virksomheder og politikere forskelligt. Mulighederne og truslerne varierer fra faggruppe til faggruppe, fra virksomhed til virksomhed og fra land til land. Dermed hjælper – eller truer – internationale aftaler og regler også forskelligt, og derfor kan arbejderbevægelsens traditionelle internationale solidaritet 'fælles udfordring – fælles vilkår – fælles fjende – fælles svar' heller ikke længere være det eneste svar. Udviklingen af lønarbejders solidaritet på tværs af grænser må nødvendigvis tage udgangspunkt i de mange globaliserings forskellige vilkår.

Et af disse forskellige vilkår er, med et begreb fra Karl Marx, at de sociale klasser i vidt omfang har konstitueret sig forskelligt i forskellige lande. Det er nemlig ikke kun løn- og arbejdsforhold, der varierer meget fra land til land. De forskellige landes fagbevægelser, vælgere og politikere har også udviklet forskellige normer, værdier og kulturer. Den oprindeligt internationalt orienterede arbejderbevægelse er mange steder blevet en del af den nationalstatslige politiske kultur, og den har udviklet værdier og mål, der i altovervejende grad er knyttet til det nationalstatslige fællesskab. Arbejderklassen i Danmark er blevet en *dansk* arbejderbevægelse og en del af en dansk politisk identitet.

Dermed er de mål, som de nationale arbejderbevægelser hver for sig sætter sig, forskellige, og de er organisatorisk formuleret primært ud fra lokale og nationalstatslige rammer. Samtidig varierer fagbevægelsens muligheder for at påvirke rammerne for og indholdet af globaliseringens optimeringslogik fra område til område, fra branche til branche og fra land til land. I en region er arbejdskraften billig og villig. I en anden er arbejdskraften kvalificeret og motiveret. Fortidens udvikling har dermed ikke blot skabt vidt forskellige lokaliserede kompe-

tencer (netværk, innovativ miljø, organisationskompetence, arbejdskraftkompetencer etc.), men også givet fagbevægelsen forskellige gode og mindre gode argumenter for fremtidens arbejdslevsstrategier. Den samme økonomiske udvikling på verdensmarkedet vil fordele både kapitalen og fagbevægelsens potentielle muligheder for regimekonkurrence forskelligt alt efter bl.a. lønforhold og de lokaliserede kompetencer.

F.eks. rammer den skærpede globale konkurrence på billig arbejdskraft i tekstilindustrien polsk og dansk tekstilindustri forskelligt. Men det gør den øgede konkurrence på tøjdesign, mode mv. også. Dermed bliver grundlaget for danske tekstilarbejders solidaritet med polske måske en fælles bevidst og ønsket international arbejdsdeling: Danish Design og polsk produktion, men ikke en fælles kamp for ens krav.

TÆNK LOKALT – KÆMP GLOBALT

Dette rummer et opbrud fra fortidens rene klassesolidariske parole »Jeres kamp er vores kamp«. Denne parole byggede på en fælles grænseoverskridende arbejderklasseidentitet og en fælles forestilling om en fælles eller i det mindste ens klassefjende på arbejdsgiversiden. Sådan er det ikke længere i nær samme grad. I dag bliver 'jeres kamp' først 'vores kamp', når lønarbejdere, fagforeninger og tillidsfolk selv tager konkret stilling til det lokale/nationale indhold, der ligger i de arbejdskampe, som de opfordres til at støtte. Globaliseringens nye vilkår har (sammen med modernitetens gennemslag i arbejderbevægelsen) på én gang nødvendiggjort og muliggjort en ny mere konkret og reflekteret solidaritet.

Den nye solidaritet kan indfanges af parolen »Tænk lokalt – kæmp globalt«. Parolen skal ses som en slags spejlvending af miljøbevægelsens gamle parole »Tænk globalt – kæmp lokalt«. Tanken i miljøparolen er at udvikle en lokal kamp ud fra et globalt

perspektiv, ud fra en fælles international interesse i et bedre miljø. Den nye arbejdersolidaritet må netop tænkes anderledes. Her er der tale om en solidaritet, der henter sit sociale sprængstof fra et konkret lokalt, nationalt og klassemæssigt funderet forsvar mod kapitalens flugt fra det lokale. Interessen er således i udgangspunktet lokal. Men for at kampen kan lykkes, kræver det international solidaritet og fælles kamp.

BREDERE SOCIALE ALLIANCER

Et andet aspekt af den nye solidaritet er, at den ikke nøjes med at tage afsæt i arbejdslivet og arbejderidentiteten. Der kan lokaliseres to kilder hertil: En styrkelse af lønarbejdernes andre identiteter, først og fremmest den nationalstatslige medborgeridentitet, og globaliseringens nye modsætninger.

Hvad angår det sidste, så er udgangspunktet en række aspekter af det, der med et samlebegreb kan kaldes reguleringen af virksomhedens samfundsmæssige eksternaliteter: Produktion af job, skattebidrag, miljø, nedslidning, arbejdsskader osv. Når virksomhederne i dag lettere og oftere truer med at flytte fra nationale miljøregler, selskabsskatter eller overenskomster, truer de

ikke blot de ansatte, men også lokalområdet, der mister arbejdspladser, samfundet, der mister skattekroner, osv. Derfor er det symptomatisk, at man har set en række eksempler på, hvordan kampen mod sådanne virksomhedsudflytninger rummer både faglige klasseaspekter og lokale samfundspolitiske aspekter. Heri ligger der på én gang en mulighed og et materielt grundlag for en bredere politisk og social alliance end den rene lønmodtagersolidaritet.

Et eksempel er den såkaldte 'eurostrejke' i alle europæiske Renault-afdelinger mod lukningen af Renault-fabrikken i den belgiske by Vilvorde. Strejken var en sådan kombination af lokal folkelig mobilisering og international arbejdersolidaritet til forsvar for arbejdernes og lokalsamfundets interesser.

Kan en sådan solidaritet og sådanne bredere sociale alliancer så få styrke? Kan lønarbejdere og lokale samfund i indbyrdes alliancer og international faglig støtte modstå kapitalen og social- og miljømæssig bæredygtighed i arbejdslivet? Her gives der ingen sikre svar. Svaret er netop ikke afgjort af selve globaliseringen. Svaret afhænger af de kollektive reaktioner på de mange forskellige globaliseringer.

LITTERATURLISTE

Bauman, Zygmunt (1999): *Globalisering – de menneskelige konsekvenser*, København, Hans Reitzel.

Beck, Ulrich (1997): *Was ist Globalisierung? Irrtümer des Globalismus*, Frankfurt am Main, Suhrkamp Verlag.

Castells, Manuel (1996-98): *The Information Age – Economy, Society and Culture*, Oxford, Blackwell.

Jessop, Bob (1989): Reflections on Globalisation and Its (Il)logic(s), i P. Dicken, Philip Kelley, Kris Olds & Henry Young (eds.): *The logic of Globalisation*, London, Routledge.

Lundvall, Bengt-Åke (1996): *The Social Dimension of the Learning Economy*, DRUID Working Paper 1996-1. Aalborg.

Ougaard, Morten (1998): Globalisering – Myter og realiteter, i *Arbejderhistorie* nr. 4/98, København ss. 7-25.

Bent Gravesen, cand.phil. i historie, ansat som arbejdsmarkedsekretær i Socialistisk Folkeparti, Folketinget, Christiansborg.
e-mail: sfbegr@ft.dk